

УДК 811.161.2

Вікторія Коломийцева, канд. філол. наук, доц.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

РЕГІСТРИ ЖИТТЯ Й ПОЕЗІЇ АНАТОЛІЯ МОЙСІЄНКА

Присвячено загальній характеристиці поезії Анатолія Мойсієнка, представленої у збірці “Вибране”. Регістри життя й творчості багатогранного майстра розглядаються в тісній єдності. Наголошено на жанровому розмаїтті й новаторстві поета. Окреслено такі домінанти творчої манери майстра, як-от: синестезія у змалюванні чуттєвих образів, майстерна фоніка, превалювання логосу “любов”. У загальних рисах схарактеризовано хронотоп, а також якої інтерпретації набуває комплексна категорія часу в поетичному світі А. Мойсієнка та з чим пов’язаний пріоритет теперішнього та теперішнього афористичного. Підводиться лінгвофілософська база під епістемологічну природу художнього слова майстра.

Ключові слова: лінгвопоетика, жанрове розмаїття й новаторство, синестезія, фоніка, логос “любов”, хронотоп, теперішній розширений (афористичний) час, епістемологічна природа художнього слова.

*І знову над Черніговом громи...
Але зими немов і не було...
Хмарин квітневих голубі овали –
Все далі від хурдеч і від зими.*

*І ми в цім квітні. Вже й завітнювали...
І з нами наша пісня на порі.
Й ні пагона на Болдиній горі
Ці птиці-блискавиці не склювали.*

*І слово, нами мовлене колись,
Мов ожило і знов забрунькувало.
І жодної пелюстки на поталу!*

*Мов звікувала горда **небовись**
(Лиш тихий відсвіт гожої зорі...)
В Чернігові, на Болдиній горі (ЗГ, 206).*

Цей сонет Анатолія Мойсієнка зворушує якоюсь юначою цнотою й водночас мудрістю чоловіка злітнього. Удивляється і вчуваєшся в його поетичні образи й починаєш краще розуміти, що то значить володіти особливим естетичним чуттям. Якщо естетичне чуття – вроджена людська здатність [Літературознавча : 350], то

одуховлення світу в поетичному слові – це вже високе мистецтво, а створення синестезійних образів і не кожному великому майстру до снаги. Поетичну синестезію як синтез відчуттів у рецепції фізичного й метафізичного в лінгвопоетиці зазвичай ілюструють Тичиновими *сонячними кларнетами*, що демонструють кольоровий звук чи звуковий колір. А численні поезії Анатолія Мойсієнка, як і ця зокрема, дають читачу відчутти ольфактивний кольорозвук, чи духмяний звукообраз, явлений іноді більше усією сюжетно-сисловою канвою тексту, ніж лексично. *Ми завітнювали, слово забрунькувало, жодної пелюстки на поталу* – це трунок весни. Ми запитали майстра:

– Яка ваша улюблена пора року?

– *Весна. Весна, що плавко переходить в літо.*

Саме повів весни й раннього літа такий запашний, духовитий. Звернімо також увагу на слово “плавко”. *Плавний, плавучий* не злякає, не завдасть болю – *І жодної пелюстки на поталу!*

Усім нам, які працюємо під орудою Анатолія Кириловича Мойсієнка на кафедрі української мови та прикладної лінгвістики, дуже поталанило виробляти себе і професійно, і духовно у світлі його любові, доброзичливості, високої поезії, непідробного естетизму. Як свідчать давні ведичні джерела, у духовному світі, на відміну від матеріального, кожне слово є піснею, а кожен крок – танцем. Вочевидь, духовне небо подеколи опускається на грішну землю, бо саме з таким світовідчуттям живе поет, науковець, громадянин. І під впливом його привабності вчать жити всі довкола нього. Цей магнетизм Анатолія Кириловича особливого гатунку: неекспансивний, смиренний, аж рахманний, як “*світаннячко черлене*” (В, 328). Зважте, він відома особистість, а хтось би сказав видатна, знаменита: доктор філологічних наук, професор, автор семи монографій, голова спеціалізованої вченої ради Інституту філології, завідувач кафедри української мови та прикладної лінгвістики провідного вишу України, член Спілки письменників України, автор 11 поетичних збірок, у яких являє світові різні за римо-ритмічною організацією форми: строги сонети, удавано вільні верлібри, поезії для дітей, паліндромі, поеми, переклади. Він також є фундатором новітнього жарово-поетичного напрямку – інтелектуально-сенсорної шахопоезії.

Однак жодної бундючності, фаріонства, соціального обважіння – як білим вишите по білому. На тлі людей із такими регістрами життя починаєш виразно бачити всю ущербленість і за-

хололість роздутих брендів фігур. Замислімося про дуже присутнє, яке так просто зазвучало в поетовому верлібрі “Політик, що не торгує політикою”:

*Політик, що не торгує політикою,
Військовий, що не брязкає зброєю над коліскою немовляти,
Учений, що не хизується ученістю,
Тітка Мотря, що скільки світ стоїть
Пече свої пироги і щедро обдаровує сусідську дітвору, –
Господи, як усе це нормально,
Що й сказати годі (В, 121).*

Поетичний синтаксис – це теж цілком нормально. Поетичний синтаксис, поетичне засідання кафедри, поетична рецензія, поетичні шахи. Життя між чотирьох муз – України, дружини, доньки й дворічної онучки – це простір його Духа. “Трахтемирівський цикл” якнайкраще підтвердить це й подарує нам хвилини істинної естетичної насолоди:

*До долину тут горнеться ожина,
Малий струмок спішить до річкака...
Тут між шипшин мені цвіте дружина
І між латать мені цвіте дочка.*

*Метелик загубивсь у срібній тиші.
Під парасолю соняха – бджола.
Тут падають ранети прямо в вірші,
Орбіти строф згойдувши вкруг чола (В, 291).*

Дружина Тетяна Вікторівна – одна з найбільших загадок у життєвому хронотопі Анатолія Мойсієнка. Безсумнівно це та краща половина, що є запорукою успішного життя. Як засвідчує наукова теоретична думка, підтверджена тисячоліттями практики, “естетичне чуття найповніше проявляється за умов відносної свободи від практичних потреб” [Літературознавча : 350]. Чи дружині вдається вивільнити думи поета, заступаючи собою всі буденно-сірі проблеми, чи Сам Усевішний дбає про “практичні потреби” своїх відданих, але поет без жодних пересторог освідчується: “А я все в липні” (В, 114).

Загалом хода його в житті теж поетична – вільна, метафізична, світла, яка не зіб’ється “на манівці слейні”.

- Який найважливіший для вас логос?
- Любов, – відповідає, не зволікаючи ні миті.

Адже жити в любові й для любові – це так органічно для Анатолія Кириловича. Не подумайте, що це поетичне перебільшення – насправді це спосіб світовідчуття: бути прихильним до всіх, бачити в людях хороше, плекати добрі думки і виношувати-викохувати нові вірші, статті, книжки, теж світлі й добрі. “*І ту осяйність я назвав любов’ю*”. От що таке любов, на думку поета. Вкрай важливо зрозуміти, що це не всепоглинаюча нестримна хіть, що тільки живить хибне его, ні. Любов – це “*в світі дзвінкість*”, “*осяйність*”, “*Осонне небо, і осонна рань / Осонна даль з габою голубою / І юна скрипка, що була тобою*” (В, 24). Яка граціозність образів і витонченість фоніки.

Любити – це бути сповненим якоїсь світлої тайни, як жінка в надії: *І в сутні небо радість я поніс*. Мойсієнкова *осяйність* – це прозоріння в метафізичну суть світобудови, що огортає радістю й блаженством.

- Які ви вірші любите, Анатолію Кириловичу?
- *Усі*.

Не поспішайте з іронічними висновками, тим більше, що культивована в соціумі самозакоханість і зверхність – це зовсім не той регістр, із якого можна почути красу “сонетів і октав”. “*Усі*”, бо бути зачудованим світобудовою й усіма її проявами і прозирати в ясне потойбіччя й становить суть поета, який у **всьому** вміє побачити красу Божого промислу. “*О завойовнику багатств, нема істини вищої від Мене. Усе тримається на Мені, як ті перли, що нанизані на нитку. ...Я – смак води, світло сонця й місяця і склад “ом” у ведичних мантрах. Я – звук в ефірі й талант у людині*” [Бгактіведанта : 318–319]. *Поет* – від грец. ποιητής, що значить *творець*. А творець якнайглибше зрозуміє Всетворця:

*Ці хвильки на воді...
На хвилю задумаєшся про вічність –
І мерцій
Переходити вбрід ріку,
Допоки і ця мить
Не стала
Для когось
Вічністю (В, 130).*

*На вустах обрію
Посмішка сонця (В, 142).*

Малі поетичні форми, схожі на японські **хоку** (подекуди автор і сам так іменує, жанрово визначає окремі свої поезії) з одухотвореним кожним логосом, дуже вдаються А. Мойсієнку. У них мить обернулася на вічність. Однак один із улюблених його жанрів – це сонет.

*Благала: перейди мою ріку,
Таку жагучу і таку нестримну...
А він не знав ні Риму, ані Криму,
Ні мідних труб не знав ще на віку.*

*І думав, що ступити в ту ріку –
То й буде ледь не восьме чудо світу.
То вітром хоч – в моє гаряче літо,
У вітер мій в пекучім сповитку.*

*І вітром він не був. Печаль таку
Йй при собі не сила вже носити...
Йй сама виходить з себе, щоб наситить
Свою сльозу, солону, аж гірку,*

*Аби й перед сльозою не змаліти
В благанні: перейди мою ріку (В, 54).*

Інтимна? Філософська? Медитативна? Просто висока лірика.

- Ваші улюблені майстри художнього слова?
- *Багато.*

Нині Анатолію Кириловичу по-особливому відкривається унікальність не лише прози, а й поезії Євгена Гуцала. Хоче написати про нього. Євген Гуцало залишив у вічності своє враження від Мойсієнкових віршів: “Анатолій Мойсієнко – поет не зі самоспонування до творчості, не з нав’язливого самопримусу бути поетом, а **від природи своєї, а за станом душі...** за манерою письма образний, метафоричний”.

- Який край ви найбільше любите?
- *Чернігівщину. А серце Чернігівщини – у Києві.*

Це вже справжня метафізика. Такі незвичайні просторові координати виказують в А. Мойсієнку не лише парадоксальність поетичного мислення, а й непідробний інтерес до історії: Чернігів був єдиним серйозним суперником Києву в княжі часи. Для Анатолія Кириловича Чернігівщина – це особливий *locus standi* (лат. *точка опертя*). Він потрібен, щоб, повертаючись до витоків, завжди бути чесним із собою, не прихачулювати себе (либонь, це зовсім йому не загрожує).

*І Чернігів дремен, наче нічка,
І твоя обвітрена печаль
І волосся твого хвильна річка
У моїх відбилася очах (В, 65).*

Тепер від просторових – до часових вимірів життя й творчості А. Мойсієнка. Час називають невпинним, всепоглинаючим, безжалісним, невідворотним, люди його бояться, а свій вік приховують. А що про це скаже поет?

*Не говори,
Що твоє сонце уже
На заході,
Що день твій Уже позаду.
Бо немає
Жодного дня попереду
Ні в кого, ні в кого.
І позаду немає
Жодного дня
І жодного сонця.
День, що позаду,*

*Належить минулому;
День, що попереду, – Май-
бутньому.
І лише цей день –
Тобі сьогоднішньому.
Будь гідним його.
Аби дню, що позаду,
І дню, що попереду,
Не забракло
Твоєї гідності (В, 133).*

Цей чудесний верлібр із назвою “*Не говори*” можна назвати й естетичним маніфестом, і життєвим кредо автора, і глибоким філософським контрапунктом. Час є незворотною формою існування субстанції в матеріальному світі (поряд із простором), а також є засобом осмислення й стратифікації усіх життєвих явищ у хронологічному й ціннісному вимірах. У кожній особистості свій спосіб темпоральної верифікації сущого: особливої значущості може набувати **Сучасне**, **Майбутнє** або **Минуле** [Філософський : 710]. Згідно з положеннями соціальної психології, людина, що переважно “живе в минулому” – у спогадах, відтворенні картин колишнього, полоні минулих стереотипних ситуацій – перебуває під домінуючим впливом темноти, незнання, життєвої втоми. Переважання мрій, марень картинами майбутнього виявляють сповнену пристрасті, непомірних бажань, емоційно неврівноважену натуру або зовсім юну, якій пристрасть необхідна як рушійна сила. Домінанту ж теперішнього, що її поет утілює у рядках “*І лише цей день – Тобі сьогоднішньому. Будь гідним його*” мають люди сповнені добросердя, благості – їхнє слово здатне вчити.

Фронтальний аналіз граматичного часу дієслів-присудків у поезіях збірки “Вибране” виявив, що теперішнім часом означено ліричний простір у понад 40 відсотках поезій. Ще стільки ж (42 %) – це поезії, у яких домінуючий теперішній частково спирається на дієвість у минулому, витікає з неї згідно із законом причиново-наслідкової залежності. У близько 10 % поезій зафіксовано всі три граматичні часи. Ретроспекції, ностальгійне споминання, повернення в “солодше” минуле не властиві А. Мойсієнку, тож у чистому вигляді, не актуалізовані сьогочасним буттям, вони постають менше ніж у 8 % поезій. Пріоритет теперішнього очевидний, що не лише відповідає буттєвій і стилістичній універсальності теперішнього часу, а й корелює з духовним потенціалом суб’єкта мислення.

*Не можна спіткнутися на неправді,
Коли вся дорога нею вимощена.
Важко спіткнутися на правді,
Ідучи дорогою неправди (В, 383).*

Це теперішній гномічний, або афористичний. Його ще називають розширеним, узагальненим часом, за допомогою якого проголошують істини, що не минають у часі. Розрізняючи теперішній узуальний, теперішній актуальний і теперішній узагальнений, маємо наголосити на помітній перевазі третього, що характеризує поезію високого рівня:

*Спалені камені
Не лише
Пам’ятають
Гірку правду про світ
(В, 382).*

*На тонкій стеблині
Вранішнього путівця,
Що впирається в мій танок,
Земля повертається
Обличчям до сонця (В, 123).*

*І тінь свою
Уміти так нести,
Щоб і краєчком тіні
Не потьмити
Чиєсь посмішки
І думи весняної (В, 389).*

Такий теперішній афористичний увиразнює позачасове [Ахманова : 254], непроминальне значення якоїсь чинності, підносять її до рівня паремій. Якщо сенсом теперішнього, майбутнього і минулого є значення, відповідно, одночасності, наступності

й попередності щодо точки відліку, то сама **точка відліку** – це поняття вельми рухливе [Золотова : 172]. Якщо точкою відліку в поетичному мисленні стає сама **вічність** (а саме поетичний текст на це і спроможеться), то можна констатувати лише **теперішній розширений час**. Послухаймо музику вічності з прекрасної поезії “Силуети століть”:

*Силуети століть...
Скільки спалено сонць...
...Із глибин-праглибин нам оця сонцевіть –
І пекуча яса, і ясна сонцезлоть, –
І блакиттю струмить, і втіша, і болить,
Обпікає нам душу і плоть.
Силуети століть...
Скільки спалено сонць... (В, 217).*

Як тут не згадати один із найвеличніших філософських і релігійних діалогів, відомих людству, що становить зміст книги “Бхагавад-гіта”: “Через численні й численні народження пройшли ми з тобою. Я пам’ятаю їх усі, ти ж не можеш їх пам’ятати, о підкорювачу ворогів” [Бгактіведанта : 192]. Вражає філософською глибиною поема А. Мойсієнка “Чорне дерево на білім піску”, у якій порушено складні питання вічності, смерті, переродження, пам’яті: *Чорне дерево на білім піску Уже не пам’ятає Свого зеленого листа, Своєї зеленої кори...* Ніхто не знає, де починається Час і де Він закінчується. Він є таємничою **віссю**, докола якої невтомно, **циклічно** обертається світобудова:

*На городі нашім пишно
Зацвіли **весною** вишні.
А **улітку** пишно так
Зацвіте червоний мак (В, 395).*

Однаково гарно звучить і як для дитячої поезії (“І вишні, й мак”), і як для філософського одкровення.

Іноді в короткій поезії завдяки темпоральній антитетичний компаративемі, як-от “ніч-горездвиж – диво-ночі”, “ніч – світаннячко черлене”, “день – ніч”, поету вдається створити цілу етико-філософську притчу:

До людської ненависті
В гості
Нічка темна
Йде,
До людської лагоди –
Світанок-ладо (В, 311).

Таку глибинну епістемологічну природу художнього слова О. Забужко влучно означила: “література як “випереджальна філософія”, – художнє мовомислення здатне схоплювати ціле попереду частин в єдиний недиференційований образ, воно наділене більшим евристичним потенціалом, ніж логічна думка, яка рухається винятково “слідом” за своїм предметом” [Забужко : 70–71].

Поетична партитура Анатолія Мойсієнка – це торжество майстерної фоніки, поклоніння перед “*просторінню*” слова і “*блакитною височінню*” думки, це адорація високої любові. Нехай “*небо-вись*” його життя надихає всіх прихильних і здатних чути.

ДЖЕРЕЛА

- ЗГ – Золотий гомін: Українська поезія світу / Упоряд. А. К. Мойсієнка. – К. : Молодь, 1991.
В – Мойсієнка А. К. Вибране: Поезії і переклади / Передмова акад. Жулинського М. Г. – К. : Фенікс, 2006.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – 4-е изд., стереотип. – М. : КомКнига, 2007.
2. Бхактіведанта Свами Прабхупада А. Ч. Бгагавад-гіта як вона є / *Свами Прабхупада А. Ч. Бхактіведанта*. – Пер. з англ. – 2-е вид., випр. – Х. : The Bhaktivedanta Book Trust, 2015.
3. Забужко О. Література як “випереджальна філософія”: рефлексія над антиісторизмом в українській культурі першої половини сторіччя / О. Забужко // *Філософська думка*. – 2011. – № 1. – С. 70–82.
4. Золотова Г. А. Очерк функционального синтаксиса русского языка / Г. А. Золотова. – 2-е изд., испр. – М. : КомКнига, 2005.
5. Літературознавча енциклопедія : У 2-х т. / Авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. – К. : Академія, 2007. – Т. 1.
6. Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук, Є. К. Бистрицький, М. О. Булатова та ін. – К. : Абрис, 2002.

REFERENCES

1. Ahmanova O.S. (2007) Slovar lingvisticheskikh terminov [*Glossary of linguistic terms*]. Moskva: KomKniga, 576 p. (in Russian).

2. Bhaktivedanta Svami Prabhupada A.Ch. (2015) *Bhagavad-gita yak vona ye [Bhagavad-gita as it is]*. Kharkiv: The Bhaktivedanta Book Trust, 765 p. (in Ukrainian).

3. Zaboluzhko O. (2011) *Literatura yak “vyperedzhalna filosofiiia”: refleksiiia nad antyistoryzmozom v ukraïnskii kulturi pershoi polovyny storichchia [Literature as “Outstanding Philosophy”: Reflection on anti-historicism in the Ukrainian culture of the first half of the century]. Philosophical thought*, no. 1, pp. 70-82 (in Ukrainian).

4. Zolotova G.A. (2005) *Ocherk funktsionalnogo sintaksisa russkogo yazyika [Essay on the Functional Syntax of the Russian Language]*. Moskva: KomKniga, 352 p. (in Russian).

5. Kovaliv Yu.I. *Literaturoznavcha entsyklopediia [Literary encyclopedia: In 2 vol.]*. Vol.1. Kyiv: Akademiia, 2007. 608 p.

6. Shynkaruk V.I. (ed.) (2002) *Filosofskiyi entsyklopedychnyi slovnyk [Philosophical Encyclopedic Dictionary]*. Kyiv: Abrys, 742 p. (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редколегії 26.04.18

Viktoriiia Kolomyitseva, Candidate of Philology, Doc.
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

Registers of Anatolii Moisiienko’s life and poetry

The article is devoted to the general description of Anatolii Moisiienko’s poetry, presented in the collection “Selected Poems”. Registers of multifaceted master’s life and work are considered in close unity. His work as a poet is characterized by a great variety of genres: strict sonnets, pretended free verse poems, poetry for children, palindromes, poems, translations. A. Moisiienko is also the founder of a new genre and poetry direction – intellectual-sensory “chess poetry”.

Numerous poetry of the master allow the reader to feel an olfactive (smelling) color sound, expressed occasionally by the entire narrative-semantic outline of the text, rather than lexically.

The most important logos for him is love, which the artist comprehends as an insight into the metaphysical essence of the universe, as a sunshine, as a “radiance”.

Regarding grammatical and philosophical categories, special attention should be paid to the category of tense in A. Moisiienko’s poems, which becomes a notable means of comprehension of all life events in the value dimension. A frontal analysis of grammatical tense of verbs-predicates in the poetry from the collection “Selected Poems” revealed that the present tense denoted a lyrical space in more than 40 percent of poetry. And among the various types of present tense, an aphoristic or expanded (generalized) type, characterizing poetry of a high ethic-philosophical level, prevails prominently.

Key words: *linguopoetics, genre diversity and innovation, synesthesia, phonics, logos “love”, chronotope, present expanded (aphoristic) tense, epistemological nature of artistic word.*